

AKBANK_{in}

2000
ALTINI

BİR İSTİKBAL DEMEKTİR

TÜRKİYE İŞ BANKASI

BİR MİLYON LİRALIK

1953 İKRAMİYELİ MEVDUAT PLANI

24 BAHÇELİ EV ve PARA
İKRAMİYELERİ

2	MART	çekilişinde	3	EV
4	MAYIS	»	3	EV
1	TEMMUZ	»	3	EV
25	AĞUSTOS	»	4	EV
2	KASIM	»	5	EV
30	ARALIK	»	6	EV

VE ÇEŞİTLİ PARA İKRAMİYELERİ.

Bu zarif ve konforlu evlerden biri belki de sizin olacaktır. Bir tasarruf hesabı açarak talihinizi deneyiniz.

T. C.

Ziraat Bankası

Tasarruf Hesapları

1953 İKRAMİYELERİ YEKÜNÜ

1.000.000 Lira

15 Ev, 4 Traktör ve

DOLGUN PARA İKRAMİYELERİ

FAZLA TAFSİLÂT İÇİN 444 ŞUBE VE AJANSIMIZ
EMRİNİZDEDİR.

140

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mart 1953

İÇİNDEKİLER: ~~~~~
«Türk Halkbilgisi Derneği» nin Yıllık Kongre Raporu T. F. A.
Mersin'de Kurşun Dökrme ve Urasa Atilla KILIÇ
Musiki Tarihimiz ve Folklor Malzemesi Mahmut R. GAZAMİHAL
Zile'de Doğum ve Adetleri Cahit ÖZTELLİ
Sinop Muhitinde Hıdırellez Gününe Alt Adetler M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Gökten İnen Ejderha Efsanesi KIRZIOĞLU M. Fahrettin
Makedonya Yürük Folkloru (XIII) Bağbozumu İbrahim GÖKÇEN
İstanbulda Yer Adları: Koy, Körfez, Göller v.s. (VIII) Halit BAYRI
Halk Fıkraları «Gaz (Kaz) Ütme» Muzaffer BATUR
Besni Masalları: «Baltacı Ömer Paşa» Salih SAN
~~~~~

Sayı: 44

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

141

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ : İHSAN HİNÇER

No. 44

MART 1953

YIL: 4; CİLT: 2

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Monthly Publication
Annual Subscription Rate:
(Postage included)
3 T.L. for Turkey
\$ 2 for Abroad.

Third year completed by July 1952
Second Volume to be completed by July 1953

Adress:
TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI
Yeşildirek, Sultanmektebi S. No. 17
İSTANBUL - TURKEY

«Türk Halkbilgisi Derneği» nin neşriyat organıdır.

«Türk Halkbilgisi Derneği,, nin Kongresi

GEÇEN ayın 19 unda, memleketimizin en eski ve bütün garphırlarca tanınan Geyegâne folklor derneği olan «Türk Halkbilgisi Derneği» nin yıllık kongresi yapıldı.

Kongre başkanlığına Mehmet Halit Bayrı seçildikten sonra İdare Kurulu'nun raporu, dernek umumi kâtibi Behçet Kemal Çağlar tarafından okundu. Üyeler, bilhassa İstanbul beşyüzüncü fetih yılı münasebetiyle folklor gösterileri, etnoğrafya sergileri tertiplenmesini, konferanslar verilmesini ileri sürdüler. Bu hususlar hakkında Millî Eğitim Bakanlığının dikkatinin çekilmesini istediler.

Daha sonra İdare Heyeti seçimi yapıldı. İdare Heyetine sırasıyla Mehmet Halit Bayrı, Eflâton Cem Güney, Behçet Kemal Çağlar, İhsan Hınçer, Cahit Tanyol, Muzafer Batur, Raci Damacı, Sadi Yaver Ataman, Mehmet Gökalp seçildi. İdare heyeti de aralarından Eflâton Cem Güney'yi başkanlığa, Behçet Kemal Çağlar'ı umumi kâtipliğe getirdi.

Kongrede okunan yıllık çalışma raporunu okuyucularımıza sunuyoruz:

YILLIK ÇALIŞMA RAPORU

Sayın üyelerimiz;
Türk Halkbilgisi Derneği, bir çalışma yılını daha doldurmuş bulunuyor. Derneğimiz, bol ilânlı, bol rekiâmlı, şatafatlı bir çalışma sistemi takip etmiş değildir. El altından, için için tesir etmeyi ve fikrini bir çok cemiyet

faaliyetleri içine sindirmeyi daha eiverişli, dâva için daha faydalı bulmuştur.

Meselâ: İstanbul radyosunda, şu bu yardım teşekkülü, şu bu gençlik cemiyeti adına zaman zaman konferanslar verildiği halde, niçin Türk Halkbilgisi Derneği adına bir kaç konferans olsun verilmedi, üstelik idare heyetinde bu radyoya yakından emek veren ve faaliyetlerinde az çok rey sahibi olanlar da var; diye bir itiraz ileri sürülebilir ve ilk vehlede bu, haklı da görülebilir. Hemen haber ve cevap verelim: Dernek adına bir konuşma yaptığımızı söyleyerek basit ve geçici bir gösterişense Eflâton Cem Güney, «Masallar» saatiyle ayda iki defa, Sadi Yaver Ataman, «Saz ve Ses Birliğinin» halk havaları faaliyetiyle haftada iki defa, Behçet Kemal Çağlar, «Şiir Dünyamız» saatiyle yine haftada bir defa, Türk san'atine Türk folklorunun ana kaynak olduğunu, folklor hazinelerinden neler bulunup çıkarılabileceğini meydana koymakta, Mes'ut Cemil, Necati Başara ile Necdet Evliyagil ve diğer arkadaşlarımızın musiki ve inşad faaliyetleri bu saatleri arttırıp besliyerek İstanbul Radyosunu folklor hazinemizin eşğinde meraklı ve salâhiyetli bir arayıcı ve takdim edici müessese haline getirmiş bulunmaktadır.

Son bir yıl içinde Âşık Veysel Şatıroğlundan Davut Sulari'ye kadar nice halk şairi Derneğimize uğramış, radyo ile temasa geçi-

rilmiş ve her birisine müteaddit plâklar doldurtularak İstanbul radyosunun folklorik musiki ve şiir arşivi bir kat daha zenginleştirilmiştir.

Yeni ihdas edilen Radyo Öğrenci saati de folklor hazinemizde beslenmekte, eski masallarımız radyofonik skeçler halinde hemen her Pazartesi çocuklarımızı dinletilmektedir..

Üyelerimiz tarafından geçen bir yıl içinde 30 dan fazla lisede ve ortaokulda, Türk halk şiirine, Türk halk masalına, Türk halk musikiğine dair konferanslar verilmiştir. Bu telkinlerden sonra öğrencilerinin halk şiirine ve masalına ne kadar derinden sarıldıklarını bazı öğretmenler büyük bir sevinçle haber vermişlerdir.

Meselâ: bu arada, bu hususa pek âşina ve arzulu olmadığı ilk vehlede pekâlâ kabul edilebilecek kollej öğrencilerinin «Türkülerimiz» mevzuunda yazdıkları tahrir vazifelerinin bir kaçı bir arada okununca göz dolduracak kadar bilgiden ve heyecandan nasibli olduklarını idare heyetimiz bizzat müşahade ve tesbit etmiştir.

İhsan Hınçer arkadaşımızın, insanüstü diyebileceğimiz bir azim ve irade ile devam ettirdiği «Türk Folklor Araştırmaları» dergisi memleket dışında ve içinde gittikçe artan bir alâka ile karşılanmaktadır.

Folklor neşriyatımız yalnız bu kıymetli derginin sahifelerine inhisar etmemektedir. Buna ilâveten bir çok gazete ve dergilerde de neşriyata devam olunmaktadır. Yirminci Asır, Yeni Sabah, Türk San'ati, Hisar gibi dergi ve gazeteler Yönetim Kurulumuza mensup arkadaşların makaleleriyle ayda bir kaç defa folklorlardan kaynak ve kuvvet alan telkin ve tenkid yazılarıyla dolup taşmaktadır.

Yalnız bizim nâçiz telkin ve tenbihimizle değil; doğrudan doğruya Türk aydınlarının selim zevki ve derin sezişi ile, bütün san'at ve fikir hayatımızda folklorla bir şuur ve ısrarlı meyil göze çarpmaktadır. Şiirimiz, hikâyemiz, filmimiz, tiyatromuz, folklor kaynağına eğilmiştir. San'atten bütün millî ve mahallî endişeleri atmış görünenler bile çıkar yolun folklorlardan geçtiğini kabul etmişler, millî hidayete ermişler ve bu yola dökülmüşlerdir. Folklorumuzda bazı çarpık ideolojilerini yazmak için ustaca kullanmak istiyenlere karşı cemiyetimizi ve gençliğimizi ikaz eden neşriyatta

bulunmaktan da geri kalmamışızdır.

San'at ve fikir muhitindeki bu sıcak alkaya muvazi olarak hükümet erkânı ve daireleri de folklorla yakından ilgilenmektedir, resmi müesseseler elindeki folklor arşivlerini zenginleştirmektedir.

Folklor Enstitüsünün, Millî Eğitim Bakanlığının yeni teşkilâtında yer alması bir gün meselesidir denebilir.

Ankara Devlet Konservatuvarının Halk Türküleri derleme seyahatleri, 1937 de başlarak, 1952 de sona ermiş ve 63 ilimizde o bini aşan plâk doldurulmuştur. Aynı müesseseler şimdi de Halk Danslarını tesbit işini almış bulunmaktadır.

Derneğimizin daha verimli, daha elle tutulur çalışmalarında bulunabilmesi, biraz olsun paralı olmasına bağlıdır. Halbuki geçen yıl ancak 22 lira 50 kuruş kadar üye aidatı toplanabilmiştir.

Her üyenin alâkasını ayrı ayrı ziyaretlerle tahrik edecek vakti ve imkânı mevcut değil. Üyelerle İdare Heyetini takviye zarureti buradaki kat'iyetle kendini göstermektedir. Cemiyette uyanan bu geniş alâkayı daha devamlı bir şekilde beslemek, yaymak ve içe sindirmek için, vakitlerini daha çok ayırıp daha iyi tedbirler bulabilecek arkadaşlarımızın kendilerini bize tanıtmaları ve bu fahri, şerefli hizmetleri deruhte etmek için nöbet değiştirmemize imkân vermeleri en samimi arzumuzdur.

Hepinizi saygı ile selâmlar ve yeni Yönetim Kuruluna başarılar dileriz.

Savrulmayı bekliyen

HARMAN

Kıymetli şair arkadaşımız Oğuz Tanışel, şiirlerini «Savurulmayı Bekliyen Harman» isimle nefis bir kapak içinde neşretmiş bulunuyor. Kitap, mevzu ile ilgili resimlerle süslüdür. Yeni şiirin en güzel örneklerini toplamış bulunan «Savurulmayı Bekliyen Harman» ı bütün şiir severlere tavsiye ederiz. Her kitapçıda bulunur. Fiyatı 100 kuruştur.

Şiirî İnanış ve Adetler:

Mersinde Kurşun Dökme ve Urasa

Yazan: Atillâ KILIÇ

GÜNEY Anadolu'da birçok hastalıklara karşı kullanılan tedavi usullerinden ikisi de kurşun dökme ve urasadır.

Kurşun nazar deymiş olan kimseye dökülür. (Bir insana diğer bir insan kötü niyetle bakarsa o kimseye nazar deyer.) Kurşunu herkes dökemez. Kurşunu daha çok kadınlar dökerek. Gördüğüm kurşun dökkenlerin hemen hepsi ihtiyardır. Kurşun dökme için gerekli malzeme şudur: Üç tane kaşık, tuz, soğan, ayna, su, dikiş iğnesi, kalbur veya elek, biraz yeşillik (bu yeşillik dikenli olması şarttır. Onun için ekseriya gül dalı kullanılır.) Biraz ekmek ve biraz üzerlik. (Üzerlik bir nevi koku veren bir tohumdur.) Bundan başka hastanın üzerine örtmek için kırmızı bir örtü lâzımdır. Kurşun şöyle dökülür. Elek veya kalbur alınır. Bunun içine kaşıkların üçü konur. Birinci kaşığa tuz ikinci kaşığa da üzerlik konur. Tuz, ekmek, soğan, ayva, yeşillik ve ekmek kalbura konur. Su bir kabin içine dökülür ve içine dikiş iğnesi ve «arılık parası» atılır. (Arılık parası: Kurşun dökene verilecek paraya denir.) Su dolu tas kalburun tam ortasına konur. Bir yandan da kurşun tavada eritilir. Hasta odanın ortasına oturtulur, üzerine kırmızı örtü örtülür. Kurşun dökülecek olan kimse, kabı eline alır. Başka biri de eleği hastanın başı üzerine kaldırır. Kurşunu dökücü, elekten su dolu kabı eline alır ve «nazar duasını» okuyarak kurşunu su dolu kaba dökerek. Bu işi üç defa yapar. Dördüncü defa kurşun hasta odasının kapısı önüne dökülür. Kapının önüne dökülen kurşun (deliksiz ise bir yerinden delinerek) hastanın odasının kapısına asılır. Diğer üç sefer de her kurşun dökülüşünde kurşun dökene sudan soğumuş kurşun parçalarını alır ve kurşunların şekline bakarak hastanın sahibine bilgi verir. Meselâ; kurşun taneleri ufak ve yuvarlak ise nazar eden kimse kısa boylu ufak tefek bir insandır. Bundan sonra kurşun dökücü o insana birtakım fena dualar okur. Hasta ayağa kaldırılır ve mangalın yanına götürülür. Kurşuncu, üzerliği ateşe atar ve hasta, dumanında tütsülenir. Sonra diğer kaşığa bulunan tuzdan hastaya yalattır. Kaptaki suya birşey atılmaz. Bu su ile hastanın eli ve yüzü yıkanır. Kur-

şuncu, su ve ekmeği alır sokağa çıkar; ekmeği bir köşeye koyar, suyu da yola döker ve hiç arkasına bakmadan geri döner. Eğer arkasına bakarsa kurşun dökme bozulur. Arılık kurşuncuya verilir ve böylece «kurşun dökülmüş» olur.

URASA

Urasa da bir nevi tedavidir. Urasa yapanlara «ocak» denir. Ocaklar ya iki kişi veya bir kişidir. Herkes ocak olamaz. Ve her ocağın tedavi ettiği bir hastalık vardır. Ocaklık anadan veya babadan evlâda devredilir.

Sarılık hastalığı için «Sarılık Ocağı» sarılık hastalığına yakalananları tedavi eder. Hasta kendi boyunun üç katı sarı renkte ipekli bir iplik alır. Bir de sarı renkte ortası delik bir boncuk alır. Hasta, kendisi «ocağa» gider ve sarılığa yakalandığını söyler. Ocak, ipliği alır ve onu bükerek, boncuğu da bu ipliğe geçirir, hastanın boynuna asar. Sonra «ocak evini» nin tuzu ve küllü hastaya yalattır. Böylece hasta tedavi edilmiş olur. Ocak, birkaç gün de perhiz verir.

«Dalak ocağı» da dalağı olan kimseleri tedavi eder. Bu ocaklar iki kişidir. Bunlar, hastayı bir sedire yatırır ve şu şekilde konuşmaya başlarlar:

— Hanım git şu bizim baltayı getir!

Kadın iri bir balta ile gelir. Ocak baltayı alır:

— Keseyim mi?

— Kesemezsin....

— Keseyim mi?

— Kesemezsin....

İki ocaklı böylece konuştuğundan sonra birisi üç kere baltayı hastanın dalağı üzerine vuracakmış gibi yapar ve hastalık tedavi edilmiş olur.

Yörük ocağı: (Yörük, vücudun muhtelif yerlerinde çıkan bir çıbanın adıdır. Bu çıbanın üst kısmı açılıp bir yara halini almaz.) Böyle çıbanları olanlar «yörük» ocaklarına baş vururlar. Ocaklar bu hastalığı türlü şekilde tedavi ederler. Önce bu çıbanın bulunduğu yerin etrafından başyarak jiletle veya usturayla çizmeye başlarlar. Sonra bu açılan yere kuru nane ile üzüm pekmezi karışımı bir nevi melhom sürerler. Hastaya 2-3 gün perhiz ve-

Musiki Tarihimiz ve Folklor Malzemesi

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHALI

Musiki tarihimizin uzak kaynaklarından kalmalı sezilen folklor malzemesine şimdiden rasgelindiği yeter derecede belli olmuştur. Toplanan halk besteleri yenice şeyler olsa da, bunların takım takım mensup buldukları «melodi tipleri» pek uzak asırlardan kalma görünüyorklar. Komşu memleketlerdeki halk egilerine hiç benzemeyenleri daha da orijinal bünyelidirler. Komşu memleketlerin folkloruna zaman zaman tesir ettiği anlaşılabilir bütün dikkati çekiyor. Hele bazı ezgi tipleri var ki, aralarındaki folklor veya müşterek taraflar henüz ilmen kesin surette tespit olunmadığı halde, soy bakımından kademeleri yine de anlaşılıyor; tavırları, adları, veya kullanan bölgeler halkının safiyeti menselerinin kademini şimdiden haykırıyor. Meselâ şu «tip melodi» adlarına bakınız: *Benderi, Beyati, Bozlak, Garip, Hoşlu, Kayabaşı, Türkmeni* (veya bazı yerlerde *Türkistani*), *Horasani, Uzunnama, Varsagi*, v.s... Bütün bunların asırlar arasında uğradığı değişiklikleri, şimdiki hal ve bölgelerini iyice bilenimiz yoktur. Biliyoruz demekte hiç kimsenin acele etmemesini dileriz; aksi taktirde kendileri ispata ve tavihte bulunmaya çağrılacaklardır. Değeri milli tarih ölçüsünde görünen konuları gelişi güzel rencide etmeye tecrübesizlerin hakkı yoktur. Folklorun ezgi malzemesi işte bu kuvvette dikkat,

riirler. Bunun faydası görülmezse ocak hastayı dizi üzerine yatırır, eline bir şap alır, birtakım dualar mırıldanırken şapı hastanın vücudu üzerinde gezdirir. Sonra şapı ateşte ısıtır ve sıcak şapı döver, tuzunu hastaya yaladır. Bu suretle hastalık tedavi edilmiş olur.

NOT:

Ocakların mazisi en eski Türk dini olan Şamanlığa kadar çıkar. Türk Folklorunun önemli bir kolunu teşkil eden ocaklar hakkında şimdiki kadar ilayık olduğu şekilde durulmamıştır. Araştırmacı arkadaşlarımızın bu konuda de ilgilenmelerini bekleriz. Şifalı bir tedavi usulü olan Ocaklar şurudun her tarafında pek yaygın görülmektedir.

Bu konuda şifalı ilaçlar için Ziya Gökalp'in «Türk Medeniyet Tarih» eserine bakınız. T. F. A.

tedbir ve derinleştirme isteyen bir sahada, Alalecele yapılan nota neşriyatını şahsen daima yadırgayacağım. (Derlemeler geciktirilme- melidir).

Organoloji meselelerimiz de öyle: Anadolu kullanılan sazların cümlesi Türkler Asya'dan mı gelmiştir? Yoksa her saz tipinin farklı çeşitleri Türk sanatçıları eliyle zamanla yurdumuzda mı çoğaltılmışlardır? İki şii da musiki tarihimizin lehine kayda geçer. Meselâ, Güney Anadolu'da hâlâ «*ırzva*» denilen, uzun saplı ve mızraplı bir nevi halk sazi kullanılıyor. (R) veya (L) sesiyle başlayan kelimelere (i) katmak halk dilinde âdet olduğu için, kelimenin esas bünyesi *rızva* veya *rize* idi demektir.

Öte yandan Evliya Çelebi «*Ravza*» (1) adıyla Arapkirde icadedilmiş bir nevi sazdan bahis açmıştır. Seyyahımız her halde kendi zamanında şayi bir bilgi veya rivayete dayanarak konuşmuştu. Fakat, İngiliz müsteşirli Dr. Farmer bu sazin da mutlaka Asyadan gelmişliğini düşünmeyi tercih ederek *Ravza* kelimesini *Roda* okuyor, ve arap harflerinde (r, v, v, dal, he) imlâsiyle yazılan farisi «*rode*» (Kiriş anlamına) kelimesiyle onu bir sayıyor! Dr. Farmer «*rızva*» adlı bir sazin Güney Anadolu'da hâlâ kullanıldığını bilmediği için, bu «*Rızva*» saziyle kadim Arapkir bağlaması arasında ayınlık görmeyi bittabi düşünmemiştir. Kanaatimce şimdiki *ırzva*, eski Arapkir sazından bozmadır. Eskişinin adını «*rızva*» okumak, ve kelime de bir metatezis arızası vuku bulup sonra da başına «i» katıldığına inanmak hiç de yanlış olmaz.

Antepli Asım Efendi bu Güney Anadolu sazinı memleketinden tanyordu: *Burhân Kanaatı* tercümesine sazin adını katarken başına (i) seslisini getirmeden yazmaya dikkat etmiştir: «*Seta*. — Üç telli tanburdur ki, *Karadüzen* ve *Rize* dedikleridir.» diyor... *Rize* gibi daha nice saz icatlarının veya geliştirmelerinin Anadolu'da zamanla ve Türkün eliyle tesmin edildiğini ilk kayda geçirenimiz şimdiki

(1) R, vav, dat ve he harfleriyle yazılan bağçe mânasına «*Ravza*» kelimesinin imlâsındadır.

Zile'de Doğum ve âdetleri

— VII —

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

ÇOCUK İÇİN YAPILMASI YASAK ŞEYLER VE TIRNAK KESME TÖRENİ

Çocuk altı aylık olmadan tırnakları kesilmez; kesilirse hayırsız olur. Altı aylık olunca tırnakları kesilir ve eli babasının kesesine sokularak para aldırılır; bu para ile bakır bir çorba tası alınır; kalaylatmadan saklanır.

Çocuk altı aylık olmadan aynaya bakılmamaz.

Çiçek (hastalık) çıkarmadan, çiçek kopartılmaz.

Altı aylık oluncaya kadar, çocuk yatar- ken arkasından seslenilmez; çünkü üstünden geri bakınca gözleri geri akar.

Beşik boş iken sallanmaz; sallarsa çocuğun karnı ağrır.

İLK VE SON MEME VERME İLE ALÂKALI ÂDETLER VE İNANMALAR

İlk meme, çocuk üç ezan duyduktan son-

ra verilir. Kur'anı Kerim'in kenarı kazınarak kâğıt tozları çocuğun ağzına sürülür; veya zenzem sürülür. Sonra tatlı badem yağı içilir, yeli söker. Badehu hoca kadın bir dua okur ve meme verilir.

Emzikli kadın kahve içmez; sütüne oturur, çocuğa zarar verir. Meme verirken su içilmez. İçilirse çocuk sancılanır; içmek isterse çocuğun ağzını memeden çeker; aksi taktirde memenin ucunda kıl biter.

Hamamdan gelince memeyi evvelâ parmak uçları ile sağar, sonra verir. Cünüp iken meme verilmemez; derhal gusul etmek mümkün değil işe teyemmüm gusul yapılır, vakit müsait olunca derhal yıkanılır; aksi taktirde çocuk hastalanır.

Emzikli kadın yiyecek bir şey görüpte canı isterse ve yiyemezse memesi şişer; bunu herkes bildiği için, emziklinin yanında yenecek veya taze pişmiş kokulu birşey yeniyorsa

Tebriz'in bağı güzel ey canım
Bağçesi, dağı güzel ey canım
Dün öğittim ki rakıyım olmuş
Bu haber dahî güzel ey canım

Evliya Çelebi bundan sonra Irak makamında, Semai usulünde ve Laristan tarzı üzere besteli bir parçadan «işte bu vechile saharalarda küşe baküşe âgaz-ı söz ve saz ederler» kaydıyla bahsetmiştir, ki onun Farsça güftesini de musikişinaslarımız derhal tanıyacaklardır. (Bakınız: Seyahatname, c, IV, s. 280).

Metinde adı geçen Horasani tarzı acaba Bitlis'de hâlâ carî olan «Horasani» midir?..

Metinler, ağızlar incelendiğçe kadem bakımından daima iki tabakadan musiki unsurlarıyla karşılaşılacağı ve ona göre bir tasnife lüzum hasıl olacağı kanaatindeyim: 1) Asyadan gelmiş olan malzeme, 2) Anadolu'da zamanla icat edilmiş olan malzeme... Yurt içindeki ağız ve çığır bölgelenişleri de güpne yok ki zamanın eseri sayılan aynı katımlardan, ve biraz da ilklim ve serhad tarzları gibi müessesirlerin zaruri sızıntılarından meydana gelmiştir.

«Ekseriya murabbaları tarz-ı Horasan ü- çere bestelenmiş olup güfte ve bestelerinden bazı münasipleri yazılır: Makamı Sabâ, usulü Evfer, besteî Karacaika:

derhal ikram edilir. Unutulursa kadın kendi ağzı ile ister.

Sütten kesme: Erkek çocuğa süt verme zamanı kızinkinden fazla devam eder. Kıza bir yaşından sonra verilen süt ham damarına (yaramaz damarına) gidermiş. Oğlanlara beş yaşına kadar süt verenler bile olur.

Son süt vaziyete göre bir yaşından sonradır. İki gece hiç meme verilmez, üçüncü gece bir defa verilir ve tamamen kesilir. Bu suretle hareketten maksat çocuğun ciğerli (merhametli) ve anasını sevmesi içindir. Çocuk meme istemekte ısrar ederse memeye acı biber sürülerek verilir, bu suretle nefret uyandırılır.

Son memede, dua vesaire gibi şeyler yoktur.

ÇOCUK SEVMEK ÜZERİNE

Çocuğu ilk görenler evvelâ «Maşaallah» demeğe mecburdurlar; demezlerse nazar degeceğinden, gücenilir. Çocuk güzelse bile arsız, çirkin gibi sözler söylenir. Yaşından ümit edilmedik bir şey yaparsa mahsus yaşı büyük söylenir.

Çocuğun muhtelif yerlerinin öpülmesinde de şu neticelerin hasil olacağına inanılır:

Alını öpülürse çocuk annesinden ayrı düşer.

Ensesi öpülürse çocuk küseyin (çok küsücü) olur.

Eli öpülürse çabuk büyür.

Ağız öpülürse yalancı olur.

Kıçı öpülürse büyüyünce büyüklerini saymaz.

Yanakları çok öpülürse salyası akagan olur.

ÇOCUĞUN AZA VE HAREKETLERİNDEN ÇIKARILAN MÂNALAR VE BUNLARIN UĞURLU, UĞURSUZ OLMALARINA DAİR

Taşağı büyük olursa cesur olur. Ayağı ayak üstüne atarsa bir kardeşi daha olacak. Burnunun köktü mavî olursa doğacak kardeşi oğlan olacak.

Hamamda doğan çocuk gusseli (hayatı kederli geçecek demek) olur. Anne gebe iken evliyaya giderse çocukta bir nişanı olur; buna «evliya nişanı» derler. Sefer ayında doğarsa uğursuz olur; oğlansa büyüyünce katil olur. Cuma, perşembe günleri doğanlar uğurlu olur.

Sabah namazı doğarsa ayağı tez, gece doğarsa ağır olur. Gün doğarken ve batarken do-

ğum iyi sayılmaz. Ale'lumum ezan vakti doğanlar uğurlu sayılır. Yeni doğan çocuk için ilk baharda bir ağaç dikilir, ceviz ve kavak dikmek uğursuzluk getirir.

Elini emen çocuğun böbrekleri yağ bağlar. Elleri pamuklanan çocuk şeytanın saçlarını yoluyordur, ki elindeki pamuklar şeytanın saçlarıdır. Elini emen çocuk şişmanlanmış. Kulağı küçük çocuk tez ölmüş. Çocuk geçirdiği zaman işiyecik demektir. Avuçlarını her zaman yuman çocuk hasis, açık tutan ise cömert olur. Başu büyük olan hâkim olur.

Erkek çocuğa bilezik takılır ve kırıklı iken ellerine kına yakılarak kılınç tutamaz.

DIŞ ÇIKARMA

Çocuğun dış çıkarma devresi sevinçle beklenmekle beraber tehlikelerinden korkulan bir devredir; bunun için muhtelif çarelere başvurulur:

Diş kolay çıksın diye başına kına yakılır. Hamama götürülerek, dövülmüş cevizi bingil dağına (tepedeki yumuşak yer) koyarlar. Âdi soğanı pişirerek dişlerine sürerler. Başa yakılan kınaya sirke karıştırırlar da vardır.

İlk çıkan dişi gören kendi gömleğini yırtar ve çocuğa bir gömlek diker. İlk diş görününce çocuk: «Annem gömleğimi satsa da dış buğdayımı yapsa» dermiş.

Bu günlerde «diş hediği» töreni yapılır. Beş on komşu çağırılır, miktarı kâfi haslanmış buğday hazırlanır, çocuğu bir sepete oturturlar, başından aşağı buğdaydan birkaç avuç dökülür; başında kalanları ipliğe dizerek boyuna takarlar, birazını da takkesine dikerler.

Bu merasim esnasında çocuğa tel duvak takılır. Hali vakti müsait olanlar çalgı çalır ve türkü söylerler. Misafirlere buğdaydan başka ceviz, incir, üzüm, köme gibi şeyler de ikram edilir, onlar da hediye getirirler; gelemiyenlere buğdaydan gönderilir.

Bu merasimin mahallî adı: «Diş Hediği» dir. (Hedik — Kaynatılmış buğday), (Köme — İpliğe dizilmiş cevizleri kaynayan üzüm suyuna batırarak elde edilen tatlı suçuk).

YÜRÜME ZAMANI

Çabuk ve kolay yürümesi için çocuğun kasıklarına yumurta beyazı sürülür, bundan başka «Helvalı» ve «Arap dede» ye götürüp beşiği içinde sallarlar. (Bunlar önemli yatırlardır).

Yürürken çok düşenler için, bacak ve kollarına simit takılır, önüne de bir sepet ke-

Halk Eğlenceleri:

YAKIN ZAMANLARA KADAR SİNOP VE MUHİTİNDE

Hidirellez Gününe Ait âdetler Nasıldı?

Yazan: M. Şakir ÜLKÜTAŞIR

Bilindiği gibi Hidirellez, ötedenberi bütün Türkiyede, hele İstanbulda, çok neşeli geçirilen bir bahar bayramı idi. İstanbulun Kâğıthane, Çırpıcı ve Haydarpaşa çayırıları, Kadıköyündeki Fikir tepesi, Üsküdarın koruluğu o gün, mahşer kalabalığından birer nümune gibiydi. Bu böyle olduğu gibi, Anadolu ve Rumelide de yeşil kırlar, çemenzâr su başları, yatır çevreleri o gün temiz giyinmiş, pürneşe insanlarla dolardı. Yeme, içme, oyun, eğlence,

te (çörek) konur; büyük çocuklar da simit ve keteleri kapıp kaçarlar. Bir de ayakları birbirine bağlanır, hoca kadın dua okuyarak bu ipli keser; buna (Köstekleme) derler.

Çabuk yürümesi için yapılan şu merasim de vardır: Çocuk yere oturtulur, etrafına bir daire çizilir; ayaklar iple bağlanır, bir kadın karşısında elinde ayna, bir parça ekmek, bir elinde de (Kur'ânı Kerim) tutar? Ayağındaki ipli bir makasla kesilir; çocuk serbest bırakılır; ekmeği alırsa bereketli ve nasipli, kur'ânı alırsa okumuş, aynayı alırsa aydınlık mes'ut olurmuş. Etraftaki kadınlardan düzgün yürüyen ve ayağına tez biri çocuğu alır, kaçar; bu merasime «Ayak Çizme» veya «Ayak Kesme» denir.

Bir de koltuk altlarından bir kuşak bağlanır, yaylı bir telin bir ucu tavana bir ucu kuşağa takılır; çocuk hoplastıkça sıçratır; bu suretle hem eğlenir hem çabuk yürümeğe alışır. Bu usule «Hoppala» denir.

SAKAT DOĞAN ÇOCUKLAR

Bazı evliyalar vardır ki gebe kadınları hiç sevmezler. (Zile ve civarında yirmiye yakın mühim evliya vardır.) Gebe kadınlar bunları ziyarete giderlerse çocukları topal, çolak, kör olur. Bir de, vaktile aynı memeden süt emmiş ana babadan doğanlar «deli, kör, tobal» olur. Kandil gecesi rahme düşenler çolak, bayram gecesi rahme düşenler altı parmak olur.

PIÇLER

Piç vak'aları hiç yok gibidir. Camiye bırakılan çocuk işitilmemiştir. Bununla beraber hakikî makamında bazı kimselere «cami kol-buğundan alınmış» derler.

kahkaha bu yerlerdeki toplantıların en bariz vasfı idi. İşte Sinop ve havalisinde de Hidirellez pek yakın zamanlara kadar böyle geçirilen günlerden biri idi. Burada, vaktiyle yapmış olduğum küçük bir araştırmayı okuyucularıma sunuyorum.

Sinop ve havalisinde Hidirellez, hem ilkbaharı tes'it etmek suretiyle yapılan bir bayram; hem de — bilhassa köylerde — yatırları ziyaret gibi dini bir törenin icra edildiği bir

* İLK KONUŞMA

Kolay konuşsun diye Kömeci hocanın kaşığından su içirilir. Bu kadın çok yaşlı ve bakiredir, bunun gibi başka hoca yoktur.

Bu kadın «Ocak» tır. Ölmeden ailesinden birine «el vermek» suretile «ocağı» devam ettirir. Ocaklar «şamanlık» ın bakiyeleridir.

Geç konuşan çocukların dilinin altı bitişik olur; yerli ebeler tarafından kesilir. Muhtelif yatırlara götürülür.

Çocuğun ilk söylediği söz ekseriya (baba) nadiren anne) imiş.

İLK SAÇ KESME

İlk saç evde kesilir, yere atılmaz, saklanır. Başka hiç bir âdet yoktur.

NİNNİLER

Oğlan için :

Oğlum, oğlum at oğlum

Beyaz ipek sat oğlum

Kızlar dokusun onu

Sen üstünde yat oğlum.

Kız için :

Kızım, kızım ak kızım

Çık kapıdan bak kızım

O beyaz tombul ele

Elvan kına yak kızım

Kızım, kızım nen (ninni) eder

Samur saç gelgel eder

Kızım çıkmış pencereden

Babasına el eder

Kızım şehîd bakışlı

Göksü elvan nakışlı

Bahçede gül içinde

Ceylân gibi sekişli

(İki satırda bir «ninni ninni yavrum» denir.)

(Devamı var)

gündür. Bu âdet, söylendiğine göre, atalardan kalma pek eski bir görenektir.

Hidirellez münasebetiyle kasabalarda yüzük çekilir; yakın kırlarda eğlenceler tertip edilir; köy halkı da yatırlar etrafında keşkekler pişirir, ziyaretler yapar. Bu eğlence, ziyaret gününe, bilhassa köylü halk, Tekke günü de derler.

Yüzük çekmek: Bu âdet, yukarıda da işarettiğimiz gibi, daha çok kasabalarda yapılan bir eğlencedir. Maamafih, bu iş bir eğlence olduğu kadar genç kızların bir talih denemeleri işidir de...

Bunun için Hidirellezden iki üç gün evvel, bir çok kadınlardan yüzük, iğne, düğme gibi şeyler toplanır. Herkes malını bittabi bilir. Toplanan bu eşya ya bir toprak kavanoz veya çömlek içine konur. Kavanozun içine su ve biraz yeşil ot da ilâve edilir. Çömiğin ağzını al bir gaz bezi ile sıkıca bağlarlar ve bunu bahçede bir «gül fidanı»nın dibine gömerler. İçi niyet dolu bu kavanoz, bir gece gül dibinde bekletilir.

Hidirellez günü sabahleyin erkenden bütün kadınlar muayyen bir evin bahçesinde toplanırlar. Küçük yaşta, ergen bir kızın yüzüne namaz bezi örterler. Niyet dolu kavanozu da kızın boynuna koyarlar. Bu mecliste mâni söyliyeni bir takım hanımlar da bulunur. Bunlardan biri mâni söylemeğe başlar ve her mâniyi müteakip kavanozdan bir yüzük, yani niyet çekilir. Söylenen manilerden herkes ve bilhassa genç, ergen kızlar türlü türlü tefe'üllerde bulunurlar. Gülünür, eğlenilir, çalgılar çalmır.

Bu törenden sonra güle, eğlene yemekler yenilir. İşte bu yüzük çekme âdetinin haftasına da (Tekke) olur. Bu âdet, aynı şekilde, Gerze, Ayancık ve Boyabatta da yapılır.

Sinopta Tekke, Seyid Bilâl yanında yapılır. Burası yüksek ve çemenzar bir yerdir. Bu tören aynı bayram gibi dağdağlı olur. Şu kadar ki, Tekke törenine sadece kadınlar iştirak eder. Tekkeye ekseriyetle Cumartesi günü gidilir. Şayet hava müsait olmazsa, tören ikinci haftaya bırakılır.

Kadınlar, tekke bayramına bilhassa önem verirler. Tekke günü için, yeni elbiseler, yeni kunnuralar mutlaka daha önceden diktirilip hazırlanır. Her kadın o gün, haline göre, yeni şeyler giyer, bütün ziynetlerini takar takıştırır. Hele yeni gelinler, bugün büyük bir iti-

na ile süslenirler. Hatta içlerinde gelinliklerini giymiş olanlar da bulunur.

Bir gün evvel Tekke yerinde, Dolap veya Beşik kurulur. Dolap, dört küçük beşikten ibaret olup, her beşiğe üçer kişi biner. Bostan dolabı gibi bir mesnet etrafında havalanıp döner. Beşik ise, İstanbulda eski bayram yerlerinde kurulan beşikler gibidir. Bunun içine on, on beş kadar kadın, kız biner ve mütemadiyen sallanırlar.

Dolapların yanında ihtiyar kadınlardan bazıları mani, türkü söyler; dümbelek çalar ve bahşış toplar. Dümbelek çalan kadın bir çok türkü ve maniler arasında şunu sık sık tekrarlar:

Aşağı hamamın yokuşu
Söküldü mestimin dikışı
Kocakarıların cümbüşü
Heleşâ, yeleşâ...

Tekkeye iştirak eden yeni gelinler, o günü akraba ve diğer bütün ahabplarına şeker alıp ikram ederler. Bununla beraber, kız ve oğlan evinin ve diğer ahabpların, iki üç takım, hepsini dolaba bindirir ve dolap paralarını da gelin hanım verir.

Tekke yerinde, beşik ve dolaplarda sallanılmakla beraber (Alaylar alaylar) ve (Hızarımızın çevresi) adları verilen bazı oyunlar da oynanılır.

Alaylar alaylar oyununu, elele tutuşmuş karşılıklı beşer, onar kadından mürekkep iki grup oynar:

Bir grup: Alaylar alaylar, tortop alaylar
Öteki grup: Ne istiyorsun, ne istiyorsun bil-

zim alaydan
İçinizde bir güzel var, onu isteriz
O güzelin adı nedir, bize bildirin!
O güzelin adı... kadındır.
Uğurludur, usludur yalnız veremem.

(Hücum vaziyetinde) Eşimle, dostumla varır alırız.

Der ve derhal hücum ederek hangi kadın adı söylenmiş ise onu öteki grup içinden alırlar. Oyun müteaddit defalar ve şahıslar değişmek suretiyle böylece tekrarlanır.

Hızarımızın çevresi oyunu ise, yirmi, yirmi beş kadar gelin veya kız tarafından halkalanmak suretiyle oynanır. Halka teşkil edildiikten sonra hep bir ağızdan:

«Vay sizin yerde, vay bizim yerde baharı böyle ekerler, biçerler!» diyerek bağırsırlar(1).

Efsaneler:

Gökten İnen Ejderha Efsanesi

VE TARİHTEKİ YERİ

Nakleden: KIRZIOĞLU M. Fahrettin

1951 Nisanındanberi vazife ile bulduğum Diyarbakır'da çalışkan ve çok kavrayışlı talebelerim vâsıtasıyla, en eski Türk an'ane ve inanışlarına âit mühim hususlardan haberi olarak, bunları yerli ve köylü halk arasındaki şekilleriyle tesbite çalışıyorum. Milâdın üçüncü-asrına âit Küçük-Arsaklı (Eski-Oğuz) hanı III. Tiridat'ı Romaya kaçıran ve sonradan onun dönüşünde «Alemlik (Arzanen)» eyaleti (Siirt, Amit, Mardin, Urfa bölgeleri) ilbeğliğine geçen ve «Bideaşık» (Cephe-kumandanı) sayılan «Mandag/Mantak» hanedanının künyesi Dede-Korkut kitabında (II. Boy) anılırken, «HEMİD İLEN MERDİN KA'PASIN DEPÜP YIKAN, DEMÜR-YAYLI KİPÇAK-MELİK'E KAN KUSDURAN, GELİBEN KAZAN (HAN) UNG KIZIN ERİLİKLE ALAN, OĞUZ'UNG AĞ SAKALLU KOCALARI GÖRENDE OL YIGİDİ TAHSİNLEYEN, AL MAKHMURİ ŞA'VARLI, ATI BAHİRİ-HOTAZLI, KARA-KONA (K) OĞLU KARA-BUDAK» vâsıfında, «tekye-i kelâm»la

Tekke günü için, herkes haline göre kuzular doğdurur; tavuklar pişirir, helva, börek ve türlü türlü hamur işleri, tatlıları yaparlar. Bugün kasabanın bütün seyyar satıcıları da mesire yerinde alışverişte bulunurlar. Akşam üstü herkes hazırladığı yemekleri güle oynaya yer ve geç vakit, ekseriya yaya olarak evlere dönülür. Sinobun diğer kasabalarının da herbirinin kendine mahsus Hidirellez, Tekke yerleri vardır.

Köylerde Tekke: Köylüler Hidirellez bayramına bilhassa itina ederler. Bugün, onlar da kasabalar gibi giyinip kuşanırlar. Köylülerin Tekke için topladıkları bir takım yerler vardır. Sinop merkez ilçesi dahilinde «Delitepe», «Taslaklar», «Sarı Tekke» ve «Yenicuma» bilhassa meşhurdur.

Taslaklar, Sinobun 25 kilometre güney batısında bulunan bir yerdir. Hidirellezden sonra gelen ilk Çarşamba günü halk burada toplanır. Keşkekler pişirilir, dualar edilir. Küçük ölçüde alışveriş yapılır. Buraya, yalnız erkekler gelir. Taslaklar günü, halka tellâlar ile ilân yapılır.

Yenicuma, Sinobun Taşmanlı köyü dahilinde bir yerdir. Hidirellezden sonra gelen ilk Cuma günü bir çok köyler halkı burada toplanır. Kazanlarla keşkek-aşı yapılır. Bu aş, köylünün getirdiği malzeme ile yapılır. Keş-

«Emid/Amid» yerine «HEMİD» diye Diyarbakırdan ve burayı Sasanlılardan geri alan ilbeğleri âilesinden (ermenice metinlerde: «Mandag/Mantak-uni» — Mantak-hanedanı diye geçer) bahsedilmesi, buranın millî destanlarımızda ve Oğuz tarihindeki eski yerini göstermesi bakımından son derece dikkate değer bir keyfiyettir. İslâmîkattan önceleri bile Yukarı-Dicle boylarının Oğuz yurdundan oluşuna bu vesika ile işaretten sonra, esas mevzuumuza dönelim.

Diyarbakır ilinin asıl ahalisini teşkil eden: Türk, Türkman, Zaza (sünnî), Kürt ve azıcık da Yezidi ile 1915-1925 arasında çoğu gitmiş ve pek azı kalmış bulunan gregoryen (çokluk) ve katolik (azlık) Ermeni (ki hepsi eskiden türkçe görüştürdü) halkı arasında müşterek olarak bilinip inanılan bir efsaneye göre, ilkbaharda şehrin batı güneyindeki meşhur Karacaadağ (1919 m.) üzerinde toplanan bulut-

kekler yenilmeden önce dualar edilir, yağmur ve bereket niyazında bulunulur. Buna, köy okulları öğrencileri de iştirak eder. Duadan sonra sofralar kurulur; güle eğlene keşkekler yenilir.

Delitepe, burası Sinobun 15 kilometre batısında ve bu addaki ormanın içinde düzlük bir sahadır. Yenicumanın ertesi, yani Cumartesi günü burada toplanılır. Kezalik bu toplantıda da keşkekler pişirilir, yenir, dualar edilir. Alışveriş yapılır.

Delitepe'nin yarım saat kadar ötesinde kadınlar için ayrı bir Tekke yeri vardır.

Saritekke, Sinoba beş saat kadar mesafede ve Çirâğöz dağları içinde, incirpınarı köyünün yanında bir yerdir. Pazartesi günü burada toplanılır. Eğlenceler tertip edilir; keşkek, kaflama, süt, kaymak gibi yiyecekler yenilir. Bunları civar köy halkı yapar, dağıtır.

Asarlık Tepesi, Sinobun 25 kilometre güney batısındadır. Bu tepede bir Yatur mevcuttur. Hidirellez günü halk burada toplanır. Keşkekler pişirilir, Yatura horozlar kesilir.

(1) Hidirellez, çok eski devirlerden kalma umumî bir âdetin, tarihin hemen karanlıklarından sızıp gelen bir itikadın ifadesidir. Başka bir makale ile, bu konuya, bu yaşillik bayramın tarihi mahiyetine de temas etmek niyetindeyiz.

lar arasındaki «EJDERHA»nın aşlı ve görüntüsü şöyledir:

«Gazâl de denilen ceylân/ceyran sonbaharda «ülker yıldızı»nı görünce gebe kalır. Baharda doğurduğu sırada bunlardan binde biri bazan torba şeklinde kapalı tulum gibi bir şey doğurur ve gerisine dönüp göz-ucuyla yavrusuna bakarken bu hali gören ana-ceylân, birdenbire türkerek arka ayaklarıyla bu tulumu bir çifte savurur. Anasından çifte yiyen bu torbadaki yavru birdenbire büyüyerek **EJDERHA** kesilir. Sonunda gökten gelen melekler bu hayvanı alıp bulutlar arasına götürürler. Gökteki Ejderhalar, güzün yere inerek derin ve büyük mağara/kuyularda kışı geçirirler. Bu arada gökten günde bir defa inen kuyrukla beslenirler. İlkbahar olunca, meleklerin gökten sarkıttığı zincirlere tutunan bu ejderhalar, buldukları ıssız mağara veya büyük kuyulardan çıkarak göğe ağıp bulutlar arasında yerleşip kalırlar.»

«Bitlis tarafındaki mağaralarda ve **Karacadağ'da** bu ejderhaların kışın yattığı kuyu/mağaralara tesadüfen uğrayan yolcular, bazan aylarca bir ejderhanın yanında kalır ve ona inen kuyrukla beslenerek ilkbaharda o ejder göğe ağacağı sırada, onun işaretleriyle kuyruğuna yapışarak yeryüzüne sapa-sağlam çıkip evlerine dönebilmişlerdir. Bugün bile buralarda, başı mandaya benzeyen, gözleri çırak (kandil) gibi yanan fakat yerde iken insana dokunmayan ejderhaları yattıkları yerlerde görenlerin torunları vardır. Bunlar, birçok müşahedeye dayanan macera ve hikâyeler anlatırlar.»

«Köylüler; en çok Mayıs aylarında Karacadağ üzerinde bulutlardan kuyruğunu yere doğru uzatan **Bulut-Ejderhası'nın** görünüşüne, kıvrımlarına ve tek veya çift sarkışına göre, o yılın bolluk mu, kıtlık mı, muharebeli mi, barışlı mı geçeceğini kestirirler. Bazan bu ejderhalar, yere doğru inerek otlakta veya yoldaki hayvanları, insanları kuyruğuyla kavrayıp kaparak gökyüzüne götürür. Böyle bir felâkete uğrayanların daha gökyüzüne çıkmadan bulutlardan aşağı düşüp parçalanarak çok uzaklara atılmış oldukları da görülür.»

..

Asyanın doğusundan, Çinlilerle komşu olduğumuz sırada onlardan alıp benimseyen atalarımızın Önasya'ya gelirken getirdikleri «Bu-

lut-Ejderhası» ve onun kışın yerde bir çukür içerisinde yattığı hakkındaki inanışın, Yukarı-Dicle boylarında bugün bu kadar yaygın olarak bilinmesi, Türk tarihi ve milli folklorumuz bakımından çok mühimdir. Hele, «Zaza» ve «Kürt/Kurmanç» denilen ve eski **Sakalar** ile **Arsaklı (Partlar)** gibi Milâttan ve İslâm-lıktan çok önceleri Doğu-Anadolu ile Azerbaycan'a gelen ve uzun zaman müstakil devletler kurarak yaşayan Türklerin torunlarından ibaret oldukları yeni tetkiklerimizle müsbet şekilde anlaşılan zümrelerce de bu efsanenin, türkçe konuşan komşularındaki gibi, bilinip beğenilmiş olması, ayrı bir ehemmiyet taşır. Bugün bile halk arasındaki yaygın bir inanış ve efsaneye göre, **Van gölünün** dibinde «**Yedi-başlı-Ejderha**» yatmaktadır. Arasıra bu gölün sularının kabarak kıyılarındaki köyleri ve araziye basması, bu «**göldeki ejderha**»nın yüzünden imiş.

Arsaklıların hâkimiyetinin Sasanlılar tarafından ortadan kaldırılışı sırasında, Türkistanlı Anak oğlu Greguvar (Grigor)-Baba'nın 305 yıllarında resmen benimsetip yaydığı Hristiyanlığı **Türkman (Torkomyan)**lar arasında kuvvetlendirmek ve böylece ateşe tapan İnanlılara karşı milli varlığı korumak için çalışan din adamlarından V. Asır müellifi **Bagrevand (Eleşgert-Karaköse, bölgesi piskoposu Eznik/ Yeznik (1, 24-25 bahisler), «su kaynaklarında ve göllerde bulunan Nheng (timsah ejder) lere artık inanılmamasını tavsiye etmiştir.**

Eski Çin mitolojisine göre, «Bulutlar arasında **Ejderha'nın** bulunduğu zannedilirdi. **Lung** (sonradan türkçede: **Lu**) denilen «**Bulut-Ejderi** kışın toprağın içinde uyur ve ilkbaharda göğe çıkar ve ilkbahar yağmuru yağdırır. Gökyüzüne çıkışı bayram olarak kutlanır. Sonbaharda yine toprağa girer. Onun göğe çıkması ve yere inmesi **gök-gürlemesi**'yle olur» (Dr. Wolfram EBERHARD, «**Çin Tarihi**», Ankara 1947, s. 62.)

«On İki Hayvanlı Türk Takvimi»ne göre «Tavşan» ile «Yılan» yılları arasında ve beşinci gelen «**LU (Ejder)-YILF'nın** İslâmıktan önce ve sonraları da Türklerce bilinip kullanılması, bu «**Bulut-Ejderhası**» inanışı bakımından tetkike değer. Adı geçen eski Türk takvimini, Diyarbekir ilindeki yerli ve yarıgöçebe halkımız bilip kullanmakta ve o yıla adını veren hayvanın hükümünün ne yolda olacağını önceden kestirip inanmaktadır.

Makedonya Yürük Folkloru

BAĞBOZUMU — HARDALIYE — YAŞ ÜZÜM MUHAFAZASI — CEMAL

XIII

Yazan: İbrahim GÖKÇEN

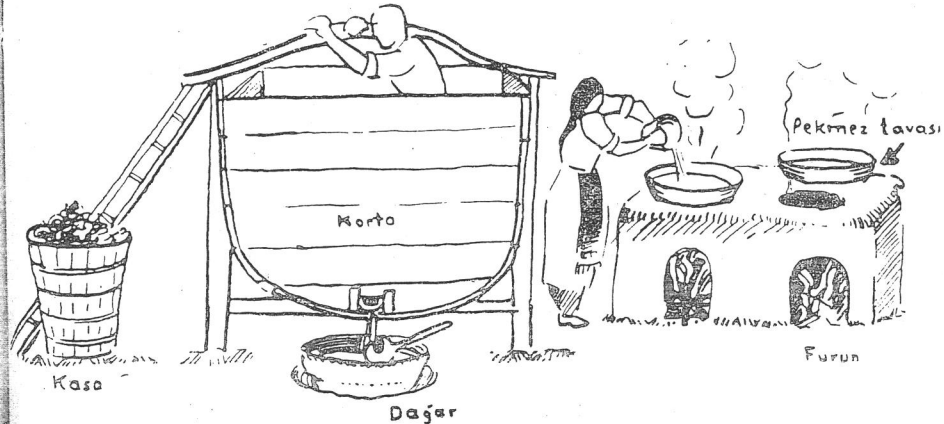
BAĞ BOZUMUNDA YAPILAN İŞLER VE KULLANILAN ALETLERDEN BAZILARI.

Bağ-bozumu gelince, üzümler sepetlerle toplanılır. Hayvan sırtına yüklemek için, ağaçtan fıçı tertibinde yapılmış, beyzi dipli kaplar içine boşaltılır. Sonra bunlar dolunca hayvanlara sarılır ve evlere götürülür. Bu kabın adına (Kasa) derler. Kasalarla getirilen üzümler evin bir tarafında bulunan «Korta» ya boşaltılır. Korta, meşe ağacından yontulmuş kalın tahtalarla yapılan bir kaptır. Bu kabın dibine yere değmemek için dört büyük ağaç direk üzerine kurulmuştur. Dip tarafı yuvarlak olup, bütün görünüşü yarım silindir teşkil eder. Bu Kortanın içine doldurulmuş olan üzümler ayakla çiğnenilir. Kabın dibinde ağaçtan bir oluk vardır. Arka taraftan bu oluk bağ çubuklarından yapılmış küçük bir demetle kapatılmıştır. Bu bir süzgeç vazifesi görür. Üzümler kâfi miktarda çiğnenince halısı olan şıra, bu oluktan akar ve «Dağar» denilen toprak kaba dolar. Buradan şıra su kabakları ile büyük pekmez tavalarına aktarılır. Tavalar, bakırdan olup bir çamaşır leğeni büyüklüğündedir. Bu tavalar fırın denilen ve üst tarafı iki veya dört ağızlı bulunan ocaklara yerleştirilir. Ocak kadınlar tarafından bir

düzüye yakılır. Tavadaki şıralar pekmez oluncaya kadar kaynar.

Pekmez, su katılmamış şıradan olursa ona «Baş pekmez» derler. Rengi, açık penbedir. Şıra azalır, üzümün cibresi üzerine su döktüp yıkanırsa bundan ikinci derecede pekmez elde edilir, rengi koyudur. Buna da sulu pekmez derler. Pekmezler, derece derece kavanozlara doldurulur. Kavanozlar küpten küçük olup ekseriya sılıdır. Konik kapakları vardır. Evin kiler denilen kısmında duvar kenarlarındaki toprak sekilere bu kavanozlar bir nizama göre sıralanırlar. En başa ve köşeye büyük küp konur. Bundan sonra sıra ile birbirinden küçük kavanozlar dizilir. İlk kavanozlara baş pekmez, sonra sulu ve meyvalı pekmezler konur. Bunlar incirli, erikli birer nevi pekmezdirler.

Bir de macun, reğel denilen tatlıları bu arada hazırlarlar. Reğel, kabaktan yapılır: Kabak, önce uzunlamasına dilimlere ayrılır. Bu dilimler, kireçli suda bir müddet bırakıldıktan sonra pekmez ile kaynatılır. Kabak dilimleri pekmez içinde kırmızı renk alınca reğel olur. Macun dedikleri reğel ise aynı cins kabağın rendelenmiş şekli ile hazırlanır. Bu iş te kabak reğeli usulü ile yapılır. Bunlar kavanozlara doldurularak saklanır.

Beşyüzcüncü Fetih Yılında:

İSTANBUL İLİNDE YER ADLARI

— VIII —

Koyslar, Körfezler, Göller, Tahlisiye merkezleri

Yazan: M. Halit BAYRI

Koyslar ve körfezler:

Bağlraltı limanı, Baltalimanı, Bebek koyu, Büyükdere koyu, Büyük liman, Büyük Pavli limanı, Çakal limanı, Çengelköy koyu, Hacıağzı limanı, Hamsi limanı, Haydarpaşa limanı, İstinye limanı, Kaşamış koyu, Kanlıca koyu, Kartal limanı, Kayıkane koyu, Küçük Pavli limanı, Manastır ağı limanı, Paşa limanı, Pendik koyu, Seymen ayağı limanı, Tarabya koyu.

Göller:

Akpınar gölü, Baruthane gölü, Büyükçekmece gölü, Büyük göl, Gölçük gölü, Kara göi, Kerpiç gölü, Küçükçekmece gölü, Küçük göl, Terkos gölü.

Tahlisiye merkezleri:**Asya ciheti:**

Adacıklar tahlisiye mevki, Alacah tahlisiye mevki, Kelağra tahlisiye mevki, Karaburun tahlisiye mevki, Şile tahlisiye mevki,

ÜZÜM TURŞUSU

Şıra içine sağlam üzüm salkımları atılarak bir küpte kurulan bu turşu, kışın yemeklerde tatlı ve hoşaf yerine geçer. Hardalla muamele yapıldığından turşu ekşimez, hafif tahammür etmiş bir halde kalır.

YAŞ ÜZÜM MUHAFAZASI

Büyük küpler içine bir kat ince saman, bir kat sağlam yaş üzüm salkımları istif edilir. Bu basit usul ile yürükler, bütün yıl yaş üzümü muhafaza etmiş olurlardı.

CAMAL

Bu, bir bağ-bozumu âdetidir. Çok orijinaldir. Camal kelimesinin ne demek olduğunu yürükler bilmezlerdi. Füzüli divanının 19. ncu sahifesinde şöyle deniyor:

«Çek şüphem kalmadı hiç fikr-i fasid her işi»
«Mînkir işte iblisin oynattığı cammal imiş»

Buradaki Cammal kelimesi deveci manasına gelen cemmai olmasa gerektir. Yalnız bu merasimin nasıl yapıldığını buraya kaydedelim: Pekmez kaynatıldığı mevtime köyün gençleri bir araya toplanırlar. İhtiyar bir ada-

Riva tahlisiye mevki, Yomburnu tahlisiye mevki.

Avrupa ciheti:

Ağaçlı tahlisiye mevki, Akpınar tahlisiye mevki, Atlama tahlisiye mevki, Karaburun tahlisiye mevki, Karataş tahlisiye mevki, Kısırkaya tahlisiye mevki, Kumköy tahlisiye mevki, Kunduzdere tahlisiye mevki, Kilyos tahlisiye mevki, Molos tahlisiye mevki.

Diğer mevkiiler:

Aktaşlar mevki, Burunbahçe mevki, Beylik Mandıra mevki, Çamurlu tarla mevki, Çatal Meşe mevki, Çenberci mekânı mevki, Çingene köprüsü mevki, Çingen tarlası mevki, Çoban çeşmesi mevki, Çukur bağ mevki, Çorbacı geçidi mevki, Davutköy harabesi mevki, Derin geçid mevki, Deve yatağı mevki, Dört kardeşler mevki, Düz ıhlamur mevki, Erikli yatak mevki, Eski Çenberci mekânı mevki, Fişek hane mevki, Ferhatpaşa düzlüğü mevki, Ga-

ma kürkler giydirecek, başına şallar sararlar. Yan tarafına da bir kılıç takarlar. Bu ihtiyar adam ata bindirilir. Atın iki tarafında silâhlanmış iki adam yürür, ki bunlara (yaver) derler. Bu adamın o zamanki adı da (paşa) dır. Paşa köyün zenginlerini davet eder. Gelenleri şöyle bir sorguya çeker, sonra:

— Sen, şukadar para vereceksin diyerek bir ceza keser. Bu ceza silâhlı maiyeti tarafından derhal tahsil olunur. Paşanın etrafında yürüyen adamlar ev ev dolaşarak pekmez de toplarlar. Gerek toplanan para ve gerekse pekmez ile bir ziyafet verilir ki buna (Erfene) derler. Erfenede koçlar kesilmiş, helvalar pişirilmiştir. Alay köyün en leziz suyu olan çeşmesi başında ziyafeti yer. Camal alayına mensup olanlar kulaklı bıçaklarla, kubur ve tüfeklerle mücehhez olup arasına oyunlar oynarlar. Eğer iki köyün alayı biri birine tesadüf ederse aralarında müthiş bir boğuşma olur.

Bu âdetle köylünün, Osmanlı idaresi zamanındaki mütegalibe âyanı ve paşaların hayatı dramatize ettiği sezilmektedir.

ARAŞTIRMALARI

Karaağaç mevki, Karpuz tarlası mevki, Keçi kalesi mevki, Kızıl Hasan köprüsü mevki, Koca meşeler mevki, Kurtkaya mevki, Kuru çeşme mevki, Küçük Elmalı mevki, Orta bahçeler mevki, Pilâvkaya mevki, Taşgeçid mevki, Tavukyatağı mevki, Türk Ahmed mevki, Umuryeri mevki, Uzun kestane mevki, Yağmurluk Baba mevki, Yakacak üstü mevki, Yasakçı pınarı mevki, Yazıcı çeşmesi mevki, Yeşil tulumba mevki, Yorgancı oğlu mevki, Ali Paşa kemeri mevki, Aşırı çeşme mevki, Atlama mevki, Ayasağa kasrı mevki, Azadlı mevki, Anbarlı köprüsü mevki, Bağlraltı mevki, Baltacı karakolu mevki, Baruthane mevki, Başbahçe mevki, Baş tabya mevki, Beş ağaç mevki, Boğaz ağı mevki, Büyük alan mevki, Büyük Derbend mevki, Çoban çeşmesi mevki, Darülâceze mevki, Dâvalı tulumba mevki, Davutpaşa kışlası mevki, Davut tarla mevki, Derbend karakolu mevki, Eski kibrit fabrikası mevki, Güzelce alan mevki, Çangıralar çeşmesi mevki, Çamurlu han mevki, İmrahor çeşmesi mevki, Evliya baba mevki, Fındıklı mekânı mevki, Kadı mezarı mevki, Kaldırım başı mevki, Kara çalı mevki, Kara baba mevki, Kara kaya mevki, Karataş mevki, Kasap çeşmesi mevki, Keçilik mevki, Kışla mevki, Kısırak alan mevki, Kızıl yokuş mevki, Koçi mevki, Kokonar kayası mevki, Küçükçekmece istasyonu mevki, Kurukavak düzü mevki, Kozlu çeşme mevki, Kâğıthane suyu fabrikası mevki, Kebapçı mandırası mevki, Kalender köşkü mevki, Frenk mandırası mevki, Keçe mandırası mevki, Güzelce kemer mevki, Kiraz keçe mevki, Karamanlı harabesi mevki, Künk tarla mevki, Kestane torlukları mevki, Kurt kemeri mevki, Kiraz mekânı mevki, Kuyular mevki, Halkalı köprüsü mevki, Haydut pınarı mevki, Maslak kasrı mevki, Narlı mandırası mevki, Menekşe köprüsü mevki, Orta mezarlık mevki, Paşa kemeri mevki, Rami kışlası mevki, Sarıca dere boğazı mevki, Saray harabesi mevki, Saye ocağı mevki, Saray bahçesi mevki, Sarı kaya mevki, Mahmudiye kemeri mevki, Süleyman Efendi köşklere mevki, Soğuksu mevki, Şehitlik mevki, Üç geçit başı mevki, Uzunca köprü mevki, Uzunca ova mevki, Üç maslak mevki, Uzun çayır başı mevki, Tavşantaşı mevki, Top sakızlar mevki, Tuzla mevki, Tek kemer mevki, Taş burun mevki, Tatlı

burun mevki, Taşocağı mandırası mevki, Yeni han mevki, Osmaniyeye istasyonu mevki, Zeynel keçe mevki.

★

İstanbul kıyılarını süsleyen koyslardan Kanlıca körfezi, aksisada kabiliyeti ve mehtap âlemleriyle şöhret kazanmıştır. Şeyhülislâm ve şair Bahaî Efendinin yalısı bulunduğu için «Bahaî Körfezi» adı da verilen Kanlıca koyunun mehtap âlemi, gerçekten beğenilmeye layık bir eğlence idi. Haziran ve hususiyen Temmuz ve Ağustos aylarındaki mehtap gecelerinde Kanlıca tepeleri, tanınmış saz ve ses sanatkarlarının yay ve mızraplarından veya dudaklarından yükselen âhenli seslerle inler, bu eşsiz terennümler, sonra tepelerden vadiye dökülerek tekrar körfezdeki sanatkarlara kadar geri gelirdi.

Kanlıca koyundaki mehtap âleminin, muhakkak ki şimdi eski parlaklığı kalmamıştır. Eskiden her hangi bir zevk ehli meraklıını davet ettiği saz ve ses sanatkarları kayak veya sandalla yahut pazar kayığı ile gelir, her mehtaplı gecede küçük veya büyük bir saz heyeti mutlaka körfezde bulunurdu. Güneş battıktan yarım saat sonra Boğazın uzak ve yakın her cihetinden kayak ve sandallarla gelen halk da burada toplanırdı. Mehtap âlemi pazar kayığıyla yapılacaksa bu keyfiyet bir hafta önceden itibaren ağızdan ağıza doluşır, eğlenceden herkes haber almış olurdu. Böyle gecelerde körfezde biriken kayak ve sandalların sayısı ikiyüzdü aşardı. İlk Dünya Savaşı yıllarında Sadrazam olan Said Halim Paşa ile Kanlıcada oturan Suphi Paşa oğlu Sami Bey her sene mehtap eğlencesi tertip ettirmeyi âdet edinmişlerdi. Bu iki zatın mehtap eğlencesi tertip ettirdikleri gecelerde Kanlıca körfezine gelen kayak ve sandallar her halde beş yüzü bulurdu.

Mehtap âlemlerinde saz heyetinin bulunduğu sandalı takip eden kayak ve sandallarda bulunanlar, âdeta hiç kumildamaksızın sustukları gibi, kayak ve sandal küreklerinin denize mümkün mertebeye hafif ve sessiz temas ettirilmesine de çok dikkat edilirdi. Mehtap eğlencesi Kanlıca körfezinde başlar, bir iki fasıldan sonra dinleyicilerin bulunduğu kayak ve sandallar, saz heyetini taşıyan sandal ortalarına alarak denize ağırlanırdı. Biraz dolaşıldıktan sonra kafile tekrar döner, son fasıl yine körfezde yapılırdı. Said Halim Paşanın ter-

lara mevkii, Gelin pınarı mevkii, Hayrat kuyu mevkii, Hızan mağarası mevkii, Hızıroğlu geçmesi mevkii, Hünkâr iskelesi mevkii, Hünkâr suyu torluğu mevkii, Kaplankaya mevkii, tip ettirdiği mehtap eğlencelerinde Yeniköyde Paşanın oturduğu yalının önüne kadar çıkmak âdeti.

★

Marmara denizinde Fener burnu ile Mo-da Burnu arasında bulunan Kalamış körfezi, İstanbul halkının mevsiminde denize girmek için tercih ettiği yerlerden biridir. Kıyılarındaki gazino ve kahvelerde yaz akşamları büyük bir kalabalık toplanan Kalamış körfezinde mehtap gecelerinde ve gruba yakın zamanlarda sandalla gezenler az değildir. Bu itibarla Kalamış körfezi de İstanbul mesirelerinden sayılır.

Boğaziçinde Emirgânla Yeniköy arasında ki İstinye limanı, tamir havuzları ve tezgâhlarıyla tanınmıştır. En büyük gemiler bile bu limanda onarılabilir. Limanın sonunda İstinye çayırı, kıyılarında yalılar ve köşkler, çayırı ihata eden dağ yamaçlarında kireç ve taş ocakları vardır.

Boğaziçinde İstinyeden başka ehemmiyetlice bir koy da Baltalimanıdır. Baltalimanı, Türklerin İstanbul sularında ilk savaş limanı olmuş, Baltaoğlu Süleyman Bey, Fatih'in ordusu İstanbul surları önünde döğüşürken Geliboludaki Türk donanmasını Marmaradan geçirerek bu limana getirmiştir. Limana «Baltalimanı» denilmesinin sebebi budur. Baltaoğlu Süleyman Bey'in kumanda ettiği donanmanın yüz yirmi parça gemiden mürekkep olduğu söylenir. Bunlardan yirmi kadarının daha sonra Beşiktaş kıyılarına götürüldüğü ve karadan aşırılarak Halice indirildiği rivayet edilir. Baltalimanı oldukça derindir. Buraya limanın adını taşıyan bir dere akar. Baltalimanı geçmesiyle dut ağaçları Sadrazam Hezarpare Ahmet paşanın haratındandır. Bundan başka Baltalimanı, siyasi tarihimize de yer almıştır. Avrupa devletleriyle 1834 senesinde burada bir ticaret anlaşması imzalandığı gibi, beş devletle yapılan 1841 anlaşması ve Tuna emareetine ait anlaşma da yine burada imzalanmıştır. Bu anlaşmalardan ilk ikisini Türkiye adına imzalayan Sadrazam Büyük Reşid Paşanın yalısı da Baltalimanında idi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin hürriyet ve istiklâline aykırı hükümleri ihtiva eden Sevr anlaşma-

sını imzalayan son Osmanlı padişahı Altın Mehmed Vahidettin'in bahtsız ve şaşkın Sadrazamı Damad Ferit de buradaki yalısında otururdu. Damad Ferit, Türk topraklarını Osmanlı hanedanının çiftliği sanan bilgisiz, yeni fikirlere, canlı ve kurtarıcı hareketlere düşman, makama ve unvana düşkün bir adamdı. Damad Ferit'in yalısı, şimdi mafsal ve kemik veremi hastanesidir.

★

Şehrin su ihtiyacını karşılamak hususunda ki ehemmiyetli rolü düşünülürse, Terkos gölünü diğer İstanbul göllerinin başında göstermek lâzım gelir. Çatalca ilçesinin Terkos köyüne iki buçuk kilometre uzaklıkta bulunan Terkos gölünden İstanbul, Galata ve Beyoğlu ile Boğaziçin'in Avrupa kıyısına su aktırılması için 1875 tarihinde Kâmil ve mühendis Terno Beyler adlarında iki zata kırk sene müddetle imtiyaz verilmiş, Kâmil ve Terno Beyler, almış oldukları bu imtiyaz 1883 tarihinde yabancı bir şirkete devretmişlerdir. Bu yabancı şirket ancak 1890 senesinde çalışmaya başlamış, İstanbul cihetine 1891 senesinden sonra su aktırabilmiştir. Su şirketi, devam ettiği uzun müddet içinde İstanbul su ihtiyacına tam mânasiyle cevap verecek hal ve duruma gelememiş, bu sebeple hükümetçe 1932 senesinde satın alınmıştır. Terkos gölünden İstanbul su verilmesi için vücuda getirilmiş olan tesisler, bugün İstanbul Belediyesine bağlı Sular İdaresi tarafından işletilmektedir. Belediyeçe neşrolunan istatistiklere göre, İstanbulda istihlâk edilen Terkos suyunun yıllık miktarı on altı milyon tona yaklaşmaktadır.

Mehmed Halid BAYR

Köroğlu ve Dadaloğlu

Değerli arkadaşımız Cahit Öztelli'nin uzun bir çalışma neticesinde hazırladığı «KÖROĞLU ve DADALOĞLU» isimli eseri, VARLIK yayınlarmın Türk Klâsikleri serisinin 11 inci eseri olarak nesredilmiştir. Köroğlu ile Dadaloğlu'nun şiirlerini ilk defa toplu olarak veren bu eseri tavsiye ederiz.

Eser 120 sayfa, 100 kuruştur. Varlık yayınevile başlıca bayilerde bulunur.

Halk Fıkraları:

Gaz (Kaz) Ütme

(Gölpazarlı Fahriye Hanımdan derlenmiştir.)

Derliyen: Muzaffer BATUR

Eski zamanda padişahlar tebdili kıyafet gezerlermiş. Bir gün bir padişah, musahibi ile ortalıkta ne var, ne yok diye gezerken, dericilikle meşgul tabak işleyen ihtiyar bir köylüye rastlar:

— Selâmünaleyküm Piri Perver.

Diye selâm verir. Köylü de şöyle cevap verir:

— Ve aleykümselâm Cihani Server.

Padişah köylünün haline acıyarak:

— Vaktile beş, beş üstüne niye koymadın?

— Başım kalabalıktı efendim...

— Değirmenler nasıl?

— İşte, şöyle böyle..

— Dağlar nasıl?

— Dağlar dumanlı..

— Sana kaz göndersem üter misin?

— Erbabıyım efendim..

Padişah, daha sonra musakibini yanında aldığı halde sarayına döner.

Padişahla, zeki köylü arasındaki bu konuşmadan bir şey anlamayan musahip; Padişahı bırakıp, geri dönerek tabakçı (debbağ) goca adamın yanına gelir:

— Padişahla aramızdaki konuşmadan bir şey anlayamadım; bana anlatır mısın? Piri Perver, Cihani Server ne demek?

İhtiyar:

— Ver yüz lira mânasını söyleyeyim der: 100 lirayı alır, kesesine kor:

— Piri Perver benim, Cihani Server de Padişahımdır.

— Ya beş, beş üstüne, ne demek?

— Yüz lira daha ver, söyleyeyim.

Yine parayı alıp cebine yerleştirdikten sonra:

— Gençliğinde niye para biriktirip te arttırmadın; biriktirseydin ihtiyarlığında rahat ederdin, demek istedi. Ben de; başım kalabalıktı, yani çoluk çocuğum vardı, kazancım yetmedi, dedim.

«Dağlar» için de 100 lira alır.

— Gözlerimin görüp görmediğini anlamak istedi. Ben de dumanlı, dedim. Az ve bulamık gördüğümü anlatmak istedim.

— Ya!.. Kaz göndersem üter misin sözile ne demek istedi?

Bu sual için de 100 lira alır ve vaziyeti izah eder:

— Senden âlâ gaz (kaz) mı olur.

Seni üttüm. (Yoldum, kandırdım paralarımı aldım) daha soracağın var mı!

Not:

Köylüler, birini arzuhalciye gönderirlerken: «Sana bir kaz gönderiyorum yol» diye tavaiye ederler.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

48 inci sayısı ile ikinci cildini de tamamlamış olacaktır. 1-24 sayılık gayet nefis bir şekilde ciltlenmiş olan 1 ci cildimiz, 750 kuruştan satışa çıkarılmıştır. Eski sayılarımız mevcuttur. Tanesi 25 kuruşluk pul karşılığında arzu edenlere gönderilir.

Yeşildirek, Sultanmektebi S. No. 17 - İstanbul

Besni'den Derlenen Halk Masalları: 1

Baltacı Ömer Paşa

Bazan bir inanış veya âdetin, bazan da tarihi bir olayın aydınlatılmasına yarayan, gerek dilin ve gerekse tarihin gizli kalmış bir noktasını çok zaman açıklamaması yönünden dilcilerle, hikâyecilerle yerine göre sosyologlara mehzaz teşkil edecek olan mahalli masalların folklor bölümleri içinde önemli bir yer vardır.

Mahalli masallarda anlatanın anlatış sırasına ve şivesine derleyici ne kadar sadık kalabilirse masal da o derece değerlendirilmiş olur.

Bu düşünceyledir ki karınca kararınca iş zamanlarımızın dışında mümkün olan her türlü folklor araştırmalarını yaparak esprî ve zekâ kaynağı olan Türk halk bilgisinden yukarıdaki esaslar dahilinde derlemiş bulunduğumuz «Mahalli Besni Masalları» nı alfabetik bir sıra altında okuyucularımızın dikkat nazarlarına sunuyoruz.

Bunları zevkle okuyacağınızı tahmin ederiz.

Hak ve adaletin muhakkak surette tecelli edeceğine inancı tam olan Türk topluluğu, hayalinden yaratmış olduğu masallarının sonunda bile haksıza haksızlığının cezasını, haklıya da haklılığının karşılığını vermiş olduğunu bu masalları incelediğinizde göreceksiniz.

Salih SAN

Anlatanın adı ve soyadı: Aşatma. Nereli olduğu: Besni'li.
Nerede anlattığı: Besni'nin Belpınar mevkiinde. Yaşı: 70

Besni, vaktiyle Baltacı Ömer Bey adında bir zatın idaresine verilmiş; Besni'liler de Padişaha «Ömer Beg bize çok zulüm ediyor» diye şikâyette bulunmuşlar. Padişah da gazaba gelerek Ömer Beg'in idâmına karar vermiş.

Padişahın bu kararını duyan Ömer Beg, tebdili kıyafet ederek «ver elini İstanbul» demiş. O zamanın hükmüyle gayet kısa bir zamanda İstanbul'a varmış. İstanbul'da Padişahın vezirinin kahvecisinin yanına çırak olarak girmiş. Vezirin hizmetini kusursuz yaptığı için en sevdiği adamlardan biri olmuş.

Bu sırada Padişahın pek sevdiği kıymetli atlarından biri kudurmuş; Padişahın uşaklarından ikisini de öldürmüş. Padişaha «bu atı öldürelim artık bundan hayır yok» demişler. Padişah, böyle kıymetli bir atın öldürülmesine muvafakat etmemiş. Bir ahıra koydurulmasını ve ahırın damından açılacak bir delikten yeminin, suyunun verilmesini emir buyurmuş. Ömer Beg bunu fırsat bilerek vezir'e:

— Vezirim, ben bu atı akıllandırırım, Padişaha bir defa söyleyin, demiş. Vezir, sevdiği bu adamın kudurmuş bir ata bakmasına ve atın öldürdüğü diğer adamlar gibi Ömer'in de ölmesine sebep olmamak için Ömer'in bu dileğini yerine getirmemiş. Ömer Beg, mütemadiyen:

— Ne olur vezirim, bir defa söyleyin? Diye yalvarıp dururmuş. Vezir de bu adamın daimi yalvarmalarına dayanamıyarak durumu

Padişaha anlatmış Padişah, Ömer Beg'i huzuruna kabul etmiş. Ömer Beg'in uzun boyuna, geniş omuzuna, kuvvetli bazusuna hayran kalarak bu sevdadan vazgeçmesini reca etmiş ve:

— Başka bir arzun varsa yerine getireyim? Demiş. Ömer Beg, yegâne arzusunun bu atı akıllandırmak olduğunu söylemiş ve recasında ısrar etmiş. Padişah da:

— Oğlum, ne yapayım nasihattan anlamıyorsun, öyleyse akıllandır da görelim; o seni öteki dünyaya göndermezse, iyi... Demek mecburiyetinde kalmış.

Ömer Beg eline kalın bir sopa alarak ahırın kapısına yanaşmış; kapıyı açar açmaz atın üzerine bir arslan gibi sıçramış, boynundan yakalayarak sırtına binmiş ve bir iki sopa da atın kucına vurmuş. Ani bir taarruza uğrayan at, korkusundan tirtir titremeğe başlamış. Atı ahırdan çıkarmış ve divanhanede bir iki doluşturduktan sonra divanhanenin kapısına gelmiş. Elindeki sopa ile kapıya öyle bir hızla vurmuş ki, kapı delinmiş ve sopanın ucu diğer taraftan çıkmış. Böyle bir kuvvete Ömer Beg'den başkasının malik olamayacağını ve bu cesareti Ömer Beg'den başkasının gösterebileceğini evvelden bilen Padişah:

— İn, seni affettim, diye bağırması. Ömer Beg de cesaret ve kuvveti sayesinde canını böylece ölümden kurtarmış.

Sözlük: Beg — Bey, Beyle — Böyle, Eyle — Öyle.

SÜMERBANK

Sermayesi : 200.000.000 Türk Lirası
Merkezi : Ulus Meydanı, ANKARA
Şubesi : Galata, İSTANBUL
Ajansı : Bahçekapı, İSTANBUL
Beyoğlu, İSTANBUL

Bürosu : İskenderun
PARANIZI SÜMERBANKTA BİRİKTİRİNİZ.
1953 YILINDA

VÂDELİ VE VÂDESİZ MEVDUATA

16 ÇEKİLİŞTE :

Lüks apartman daireleri, müstakil konforlu evler, lüks otomobiller, deniz motörü, 20.000, 1.000, 500, 200, 100 liralık para ikramiyeleri.
Ayrıca vâdeli mevduat sahiplerine; yünü ve pamuklu satışlarında.

% 10 TENZİLAT

Her 150 lira için bir kur'a numarası

Sümerbank'ın Müesseseleri:

- ★ Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi — İstanbul
- ★ Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
- ★ Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
- ★ Sümerbank Bursa Merinos ve Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi — Bursa
- ★ Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas
- ★ Sümerbank Defterdar, Bünyan ve İsparta Yünlü Sanayii Müessesesi Defterdar / İstanbul
- ★ Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi — Beykoz/İstanbul
- ★ Sümerbank Ereğli Pamuklu Sanayii Müessesesi — Ereğli/Konya
- ★ Sümerbank İzmir Basma Sanayii Müessesesi — İzmir
- ★ Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
- ★ Sümerbank Kayseri ve Adana Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
- ★ Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi — Malatya
- ★ Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi — Nazilli
- ★ Sümerbank Pamuk Satınalma ve Çırcır Fabrikaları Müessesesi — Adana
- ★ Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi — İzmit
- ★ Sümerbank Sungipek ve Viskoz Mamul'eri Sanayii Müessesesi — Gemlik
- ★ Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi — Karabük

Sümerbank'ın teşebbüsü :

- ★ Kütahya Keramik Fabrikası
- Alım ve Satım Müessesesinin Toptan ve Perakende Mağazaları :
Adana, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İstanbul (Bahçekapı ve Beyoğlu)
İzmir, Konya, Kayseri, Malatya, Samsun, Trabzon, Zonguldak.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Semelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruttur.

Yurd dışı semelik abone 2 dolardır.

Adres değiştirmeler hiçbir şart ve fiyete tabii değildir.

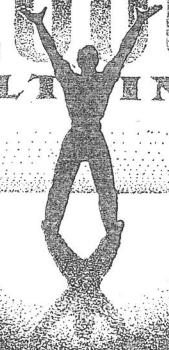
Basılmıyan yazılar talep vukuunda iade edilir.

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi sokak, No. 17 - İstanbul

Dizgi ve Baskı : EKİCİGİL MATBAASI

AKBANK in

2000
ALTINI

BİR İSTİKBAL DEMEKTİR

TÜRKİYE İŞ BANKASI

BİR MİLYON LİRALIK

1953 İKRAMİYELİ MEVDUAT PLANI

24 BAHÇELİ EV ve PARA İKRAMİYELERİ

2	MART	çekilişinde	3	EV
4	MAYIS	»	3	EV
1	TEMMUZ	»	3	EV
25	AĞUSTOS	»	4	EV
2	KASIM	»	5	EV
30	ARALIK	»	6	EV

VE ÇEŞİTLİ PARA İKRAMİYELERİ.

Bu zarif ve konforlu evlerden biri belki de sizin olacaktır. Bir tasarruf hesabı açarak talihinizi deneyiniz.

TÜRK FOLK LOR ARASTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAN AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Nisan 1953

İÇİNDEKİLER:

Ahmet Şükrü'nün X. Ölmü Sögesi . . . . . Tunc. FİNDİKLİOĞLU Z. Fehri
Türkçü ve Destanların Doğuşu . . . . . Ömer TANGEL
En Ad Nereden Geliriz? Misal: Niyeti Niyet? . . . . . Günel ALGÜN
Aygar ve Türkmen Miseden İhtisapı Ağrı . . . . . Veynel ARBAYAN
Burdada Dörtüncü Ben: Halklar (TV - Söylen) . . . . . Mustafa HAZİN ÖZALP
Kangalınları: Türkçü Ağrı Türkçü Halkı . . . . . Mehmet BÖLALP
Lahutlarda Yan ardına Benden Beklenmedik . . . . . M. H. İ. BAKIR
Melikodaya İhtisapları Türkçü Halkı, Halkın İhtisapı . . . . . İ. GÜNGÖR
Burdada Halkların Özgünlük Halkı . . . . . Baki HAY
M. H. İ. BAKIR'ın Özgünlük Halkı . . . . . İ. GÜNGÖR

T. C. Ziraat Bankası

Tasarruf Hesapları

1953 İKRAMİYELERİ YEKÜNU

1.000.000 Lira

15 Ev, 4 Traktör ve

DOLGUN PARA İKRAMİYELERİ

FAZLA TAFSİLÂT İÇİN 444 ŞUBE VE AJANSIMIZ

EMRİNİZDEDİR.